

مقدمه مترجم:

از اوایل قرن حاضر میلادی، توجه به این نکته که میراث فرهنگی ملتها، بخشی از میراث فرهنگی بشری را تشکیل می‌دهد، نخست در ذهن اندیشمندان و سپس در عملکرد سازمانهای بین‌المللی متجلی شد. تلقی میراث فرهنگی کشورها، به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر میراث بشری، ایجاد مکانیزمهای حمایت بین‌المللی از میراث فرهنگی را نیز ایجاب می‌کرد.

سال ۱۹۳۱ را می‌توان نقطه عطفی در شکل یافتن اندیشه حمایت از میراث فرهنگی در سطح بین‌المللی دانست، اندیشه‌ای که در این سال موجب تدوین منشور آتن شد (این منشور اصول عام ناظر به حمایت و حفاظت از آثار و محوطه‌های فرهنگی و تاریخی را تبیین می‌کرد) بعدها تکامل یافته و به تولد سازمانهای بین‌المللی نظیر یونسکو، ایکوموس، ایکوم و ایکروم انجامید.

در سال ۱۹۶۴، منشور و نیز، به عنوان یک رهنمود حرفه‌ای تخصصی تدوین و منتشر شد. جامعیت این منشور سبب شده است که هنوز هم اعتبار علمی خود را در سطح بین‌المللی داشته باشد. تشکیل یک سازمان بین‌المللی غیر دولتی برای حمایت و حفاظت از بناها و محوطه‌های تاریخی در منشور و نیز توصیه شد و سازمان مذکور در سال ۱۹۶۵ تحت عنوان "شورای بین‌المللی بناها و محوطه‌های تاریخی" تأسیس شد.

حمایت بین‌المللی از میراث فرهنگی، در همه ابعاد آن به سه صورت زیر انجام می‌شود:

۱- کنوانسیونهای بین‌المللی که تعهدات متقابل دولتها را در حفاظت از میراث فرهنگی بیان می‌دارد.

۲- سازمانهای تخصصی بین‌المللی (دولتی - غیر دولتی) که انجام و ایجاد هماهنگی برای انجام وظایف خاص تخصصی را در سطح بین‌المللی بر عهده دارد.

۳- منشورهای بین‌المللی

ایکوموس که خود زاینده یک منشور بین‌المللی (منشور و نیز) است، در طول سالهای فعالیت خود، تدوین منشورهای ناظر بر اصول حرفه‌ای، تخصصی و اخلاقی موضوعات خاصی را و جهت همت خود قرار داد که حاصل آن منشورهای بین‌المللی منطقه‌ای و جهانی متعددی است.

نگارنده از مجموع منشورهای بین‌المللی که توسط ایکوموس تدوین و در مجمع عمومی آن به تصویب رسیده است، منشورهایی را

که واجد حیثیت جهانی هستند انتخاب و ترجمه آن را ارائه می‌دهد. لازم به توضیح است که ترجمه متن منشور آتن و منشور و نیز که قبل از تشکیل سازمان بین‌المللی ICOMOS تدوین شده‌اند در کتاب مجموعه قوانین سازمان میراث فرهنگی کشور ترجمه و منشور منطقه‌ای آمستردام (منشور معماری اروپا) در کتاب "باز زنده سازی آثار تاریخی" به قلم دکتر منصور فلامکی معرفی شده است.

منشورهای بین‌المللی، بیشتر به صورت رهنمودهای اخلاقی و یا دعوت به اتخاذ اقدامات مناسب در وضع قوانین رهنمودهای ملی عمل می‌کنند، این منشورها در حقیقت معیارها و استانداردهای علمی، حرفه‌ای و فنی مورد اتفاق نظر متخصصین حفاظت از میراث فرهنگی هستند که حاصل بلوغ و تکامل مفاهیم و اصول ناظر به حفاظت از میراث فرهنگی در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی می‌باشند و از مذاکرات و تبادل نظرات و مقایسه عملی عملکردهای متخصصین در عرصه مختلف مرتبط به موضوع استخراج، استنباط و تدوین یافته‌اند.

برخی از منشورهای بین‌المللی زمینه نظری لازم برای تدوین کنوانسیونهای بین‌المللی را فراهم آورده‌اند که از میان آنها می‌توان منشور صوفیه را نام برد که انگیزه لازم برای تدوین کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی زیر آب را در سازمان یونسکو برانگیخت. تدوین کنوانسیون مذکور، متأثر از منشور صوفیه، در دستور کار یونسکو قرار دارد.

منشور توریسم فرهنگی مصوب نوامبر ۱۹۷۶ - ایکوموس

مقدمه:

۱- هدف ایکوموس از این منشور، ترغیب حراست، تضمین حفاظت و ارتقاء بناها و محوطه‌های تاریخی که جزء ممتاز میراث بشری است، می‌باشد.

در این مقام، ایکوموس مستقیماً به اثرات مثبت و منفی و گسترش فوق‌العاده زیاد فعالیت‌های توریستی بر میراث

حفاظت از میراث فرهنگی

سوسن چراغچی

مطالعه قرار داده و در کلیه سطوح، یک سیاست هماهنگ مؤثر در خصوص آن برنامه‌ریزی کرد. عقیده بر این است که رهیافت حاضر که محدود به توریسم فرهنگی است - بدون اینکه ادعایی به رفع نیاز فوق در همه جنبه‌های آن داشته باشد - عنصری مثبت در راه حل جهانی مورد نیاز است.

توریسم فرهنگی، شکلی از توریسم است که مقصود از آن - در میان سایر اهداف - کشف بناهای تاریخی و محوطه‌هاست. توریسم فرهنگی تأثیر بسیار مثبتی بر این بناها و محوطه‌ها به جای می‌گذارد به حدی که - برای برآوردن مقاصد خود - به نگهداری و حمایت از آنها کمک می‌نماید. در حقیقت رعایت این شکل توریسم، دلیلی موجه بر تلاشهایی است که برای نگهداری و حمایت مذکور، به واسطه منافع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی که از قبل آنها عاید همه ملل مربوطه می‌شود. از جامعه بشری درخواست می‌شود.

۴- به هر حال نمی‌توان توریسم فرهنگی را - علی‌رغم انگیزه‌ها و منافعی که در پی دارد - جدا از اثرات منفی، زیانبار یا مخربی دانست که استفاده کلان و بی‌رویه از بناهای تاریخی و محوطه‌ها به بار می‌آورد. نگهداشتن بناهای تاریخی و محوطه‌ها در وضعیتی که بتواند نقش خود را به عنوان عناصر جاذبه توریستی و آموزش فرهنگی ایفا نماید، مستلزم تعریف و اجرای استانداردهای قابل قبول است.

به هر حال نظر جهان این است که میراث فرهنگی و طبیعی باید بر سایر ملاحظات، از نظر اجتماعی، سیاسی یا اقتصادی اولویت داشته باشد. این نظر را نمی‌توان صرفاً با سیاست‌های مربوط به استقرار تجهیزات و هدایت جنبشهای توریستی با تکیه بر محدودیتهای زیاد که خالی از مضاری نخواهد بود - تأمین کرد.

به علاوه می‌باید هر گونه استقرار تجهیزات توریستی یا

۲- ایکوموس بر این نکته واقف است که امروزه حتی کمتر از سابق، تلاش جداگانه هر گروه - هر چند در حوزه خود دارای نفوذ است نمی‌تواند به نحو قابل ملاحظه‌ای بر جریان وقایع تأثیر گذارد. به همین دلیل کوشیده است در اندیشه مشترک با جهان بزرگ و سازماندهی منطقه‌ای که در یک عرصه، همان علایق و دل‌مشغولی‌های ایکوموس را دارند و احتمالاً به اجرای یک تلاش جهانی، مرتبط و کارآمد کمک می‌کنند، مشارکت نماید.

۳- نمایندگان این گروه‌ها طی اجلاس سمینار بین‌المللی توریسم و انسان‌گرایی معاصر که در تاریخ ۸ و ۹ نوامبر ۱۹۷۶ در شهر بروکسل (بلژیک) برگزار شد، توافق نمودند:

یک) موضع اساسی

۱- توریسم، یک واقعیت تغییرناپذیر اجتماعی، انسانی، اقتصادی و فرهنگی است. تأثیر توریسم بر فضای بناهای تاریخی و محوطه‌ها اهمیت ویژه‌ای داشته و حتی می‌تواند به واسطه شرایط شناخته شده گسترش این فرایند افزایش یابد.

۲- چشم‌انداز بیست و پنج سال آینده در زمینه گسترش توریسم نشان می‌دهد که این پدیده عواقب وخیمی دربر داشته و در تقابل با نسل بشر قرار خواهد گرفت. بدین ترتیب توریسم یکی از پدیده‌هایی خواهد بود که بیشترین تأثیر را بر محیط زیست بشر در مفهوم عام آن و بناهای تاریخی در مفهوم خاص آن به جای خواهد گذاشت.

برای مقابله با این تأثیر، می‌باید آن را به دقت مورد

خدماتی مغایر با دل مشغولی اولیه یعنی این نکته - که ما مدیون میراث فرهنگی موجود هستیم - را رد کرد.

دو) مبنای عملی

با تکیه بر توضیحات فوق:

گروه‌های نماینده توریسم از یکسو و نماینده حمایت از میراث طبیعی و بناهای تاریخی از سوی دیگر، عمیقاً باور دارند که حمایت و ارتقاء میراث طبیعی و فرهنگی (که به نفع همه است) را نمی‌توان تأمین کرد مگر به شیوه‌ای منظم یعنی از طریق هماهنگ نمودن دارایی‌های فرهنگی با اهداف اجتماعی و اقتصادی که بخشی از برنامه‌ریزی منابع کشورها، مناطق یا جوامع محلی را تشکیل می‌دهد.

- ضمن تقدیر از هر یک از اقداماتی که کشورها در حوزه نفوذ خود به کار می‌گیرند، با توسل به اراده کشورها به تضمین اجرای سریع و مؤثر کنوانسیون حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان مصوب ۱۶ نوامبر ۱۹۷۲ و توصیه نامه نایروبی همان‌گونه که در ضمیمه‌های بیانیه حاضر عنوان شده است.

- با اطمینان به اینکه سازمان جهانی توریست که اهدافش را به انجام می‌رساند و یونسکو، در قالب کنوانسیون فوق‌الذکر باید همه سعی خود را برای همکاری با گروه‌های امضاء کننده این منشور و همه گروه‌هایی به کار گیرند که در آینده با هدف تضمین اجرای سیاستی که گروه‌های امضاء کننده مورد نظر، به عنوان تنها سیاست قادر به دفاع از نوع بشر در برابر اثرات رشد بی‌رویه توریسم - که برخلاف اهداف این پدیده رخ می‌دهد - تعریف کرده‌اند، گرد هم خواهند آمد.

گروه‌های امضاء کننده این منشور امیدوارند که کشورها، با استفاده از ساختارهای اداری خود همه اقدامات مقتضی را برای تسهیل اطلاع رسانی و تعلیم افرادی که با مقاصد توریستی در داخل و یا خارج از کشورهای مبداء خود سفر می‌کنند، اتخاذ نمایند.

این گروه‌ها اذعان دارند که باید نگرش مردم به پدیده توریسم را در سطح وسیع تغییر داد، لذا اظهار امیدواری

می‌نمایند که کودکان و نوجوانان از سنین مدرسه به بعد، برای شناخت بناها، محوطه‌ها و میراث فرهنگی و احترام به آنها آموزش لازم را ببینند و از همه رسانه‌های اطلاع‌رسانی نوشتاری، گفتاری یا بصری برای توضیح عناصر این مسأله به عموم مردم استفاده شود، تا بدین وسیله به درک مؤثر جهانی در این زمینه کمک شود.

همه گروه‌های امضاءکننده متفقاً، خواستار حمایت از میراث فرهنگی - که پایه مهمی برای توریسم بین‌المللی است - بوده و متعهد شوند که به مبارزه همه جانبه با تخریب میراث مذکور توسط همه منابع شناخته شده آلاینده کمک کنند و خواستار آنند که مهندسين معماری و کارشناسان علمی سراسر جهان و نیز از پیشرفته‌ترین منابع فن‌آوری جدید برای حمایت از بناهای تاریخی استفاده شود.

گروه‌ها، توصیه می‌کنند متخصصینی که قرار است از آنها برای طراحی و اجرای شیوه‌های استفاده توریستی از میراث فرهنگی و طبیعی دعوت به عمل آید، باید آموزشهای منطبق با ماهیت چند بعدی مسأله را دریافت دارند. این آموزش باید از همان ابتدا در امر برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های توسعه و تجهیز توریستی بکار آید.

گروه‌های امضاء کننده، قویاً اعلام می‌دارند که اقدام آنها برای احترام و حمایت از اصالت و تنوع ارزشهای فرهنگی در مناطق و کشورهای در حال توسعه نیز همان است که در مورد کشورهای صنعتی انجام می‌شود، چرا که سرنوشت میراث فرهنگ نوع بشر - هرگاه که بحث توسعه احتمالی توریسم در میان است - در همه جا یکسان است.

باغ‌های تاریخی - منشور فلورانس مصوب دسامبر ۱۹۸۲ - ایکوموس

مقدمه:

کمیته بین‌المللی ایکوموس - ایفلا برای باغهای تاریخی در نشست ۲۱ مه ۱۹۸۱ در شهر فلورانس، تصمیم به تنظیم منشوری با هدف محافظت از باغهای تاریخی تحت عنوان

منشور فلورانس گرفت. پیش‌نویس منشور حاضر توسط این کمیته تهیه شد و در ۱۵ دسامبر ۱۹۸۲ به عنوان ضمیمه منشور و نیز با موضوع مشخص مرتبط به باغهای تاریخی توسط ایکوموس به ثبت رسید.

تعاریف و اهداف:

ماده ۱) "باغ تاریخی به یک ترکیب معماری و باغداری اطلاق می‌شود که از نقطه‌نظر تاریخی یا هنری مورد توجه عموم است" به این دلیل می‌باید آن را یک "بنای تاریخی" به حساب آورد.

ماده ۲) "باغ تاریخی یک ترکیب معماری است که اجزاء متشکله آن اصولاً مرتبط با باغداری بوده و لذا زنده‌اند، این بدان معناست که این اجزاء فانی و قابل جایگزینی هستند"

بدین ترتیب ظاهر باغ نمایانگر بازتاب یک توازن دائمی میان حرکت ادواری فصلها و تحول و زوال طبیعت از یکسو و اراده هنرمند و استادکار به ثابت نگهداشتن آن از سوی دیگر است.

ماده ۳) با توجه به اینکه باغ تاریخی، یک بنای تاریخی است، می‌باید طبق روح منشور و نیز محافظت گردد و چون یک "بنای تاریخی زنده" نیز هست، محافظت از آن باید تحت هدایت قواعد به خصوص که موضوع منشور حاضر است، انجام شود.

ماده ۴) ترکیب معماری باغ تاریخی شامل موارد زیر است:

- طرح و شکل هر یک از بخش‌های آن به شکل برجسته
- طبقات گیاهان باغ شامل گونه‌ها، بخش‌ها، رنگ‌بندی، فاصله‌گذاری و ارتفاع آنها
- ساختارهای دائمی یا جلوه‌های تزئینی
- آبهای جاری یا ساکن باغ که تصویر آسمان در آن منعکس می‌شود

ماده ۵) باغ تاریخی، تجلی پیوند نزدیک میان تمدن و طبیعت

و مکانی برای بهره‌گیری از اندیشه و احساس است، به همین دلیل تصویر آرمانی جهان و یک "بهشت" به معنای لغوی کلمه به حساب آمده و گواهی بر یک سبک، یک دوره زمانی و شاید نیز اصولاً یک هنرمند خلاق است.

ماده ۶) عبارت "باغ تاریخی" در مورد باغهای کوچک ساده و باغهای بزرگ تفریحی، چه از نوع ظاهری آن و چه از نوع "منظره" نیز به کار می‌رود.

ماده ۷) باغ تاریخی، خواه ناخواه یک ساختمان در خود دارد که با آن یک کل تفکیک‌ناپذیر را تشکیل می‌دهد. باغ تاریخی را نمی‌توان از محیط خاص آن، چه شهری یا روستایی و چه ساخته دست بشر یا طبیعی، جدا کرد.

ماده ۸) منظره تاریخی، منظره به خصوصی است که مثلاً با یک رویداد به یادماندنی، یک واقعه مهم تاریخی، یک افسانه معروف و یا یک نبرد حماسی همراه بوده و یا موضوع یک تصویر معروف است.

ماده ۹) برای محافظت از باغهای تاریخی، ابتدا باید آنها را شناسایی و فهرست‌بندی نمود. باغهای تاریخی نیازمند همه انواع مراقبت یعنی نگهداری، حفاظت و مرمت هستند. در مواقع به خصوص، بازسازی جدی توصیه می‌شود. هر قدر که حفظ "اصالت" طرح و بخشهای اجزاء گوناگون باغ لازم است، به همان میزان در مورد جلوه‌های تزئینی یا انتخاب گیاه یا مواد معدنی غیر زنده مورد نظر برای هر قسمت از باغ نیز باید مراعات گردد.

نگهداری، حفاظت، مرمت، بازسازی:

ماده ۱۰) در هر کار مربوط به نگهداری، حفاظت، مرمت یا بازسازی یک باغ تاریخی یا هر یک از قسمتهای آن، می‌باید با همه عناصر تشکیل دهنده آن به طور همزمان رفتار شود. جدا نمودن عملیات مختلف، به یکپارچگی کلیت باغ آسیب خواهد رساند.

نگهداری و حفاظت:

ماده ۱۱) نگهداری باغ تاریخی، عملیاتی فوق العاده مهم است که لزوماً باید مستمر باشد. از آنجایی که مصالح اصلی باغ را گیاهان تشکیل می دهند، محافظت از باغ در شرایط ثابت، مستلزم هم جایگزینی موردی در صورت لزوم و هم یک برنامه بلند مدت نوسازی دوره‌ای است (یعنی قطع کامل گیاهان و کاشت مجدد نمونه‌های کاملاً رشد کرده).

ماده ۱۲) انتخاب گونه‌های درختان، بوته‌ها، گیاهان و گل‌هایی که قرار است به طور دوره‌ای و در آینده کاشته شوند، می‌باید در عرصه گیاه‌شناسی و باغداری مورد تصدیق و تأیید باشد. هدف از این کار، تشخیص گونه‌هایی که قبلاً رویده‌اند از گونه‌هایی که بعدها کاشته شده‌اند و محافظت از آنهاست.

ماده ۱۳) برداشتن یا جابجایی جلوه‌های منقول یا ثابت معماری، مجسمه‌سازی یا تزیینی که جزء تکمیلی باغ به حساب می‌آیند، می‌باید فقط در صورتی که این اقدام برای حفاظت یا مرمت آنها ضروری تشخیص داده شود، صورت گیرد. جایگزینی یا مرمت این قبیل کارها می‌باید طبق اصول منشور و نیز انجام گرفته و تاریخ هر جایگزینی کامل در جایی عنوان گردد.

ماده ۱۴) باغ تاریخی باید تحت شرایط مناسب محافظت شود. از هر گونه ایجاد تغییر در محیط فیزیکی باغ که توازن اکولوژیک آن را به خطر اندازد، می‌باید پرهیز نمود. این قواعد در مورد کلیه جنبه‌های زیرسازی اعم از داخلی یا بیرونی صدق می‌کند. (کارهایی نظیر زهکشی، سیستم‌های آبیاری، راهسازی، احداث پارکینگ، حصارکشی، ایجاد امکانات رفاهی برای بازدید کنندگان و غیره).

ماده ۱۵) هیچ کار مرمتی و بالاتر از همه، هیچ کار بازسازی در یک باغ تاریخی نباید بدون تحقیق کامل و اولیه صورت گیرد. با کمک این تحقیق می‌توان تضمین نمود که کار مرمت

یا بازسازی براساس اصول علمی انجام می‌شود و همه چیز از حفاری گرفته تا جمع‌آوری اسناد مربوط به باغ مورد بحث و باغهای مشابه را در بر خواهد گرفت. قبل از آغاز هر کار عملی، باید پروژه‌های براساس تحقیق مذکور تهیه و به گروهی از کارشناسان تحویل شود تا مشترکاً آن را مطالعه و بررسی و سپس تأیید نمایند.

ماده ۱۶) باید در کار مرمت، توجه کافی به مراحل متوالی تکامل باغ مبذول داشت. اصولاً نباید برای هیچ دوره‌ای نسبت به سایر دوره‌ها اولویت قائل شد مگر در موارد استثنایی که درجه زوال یا تخریب قسمتهای معین یک باغ به حدی باشد که تصمیم به بازسازی آن با استفاده از نشانه‌های باقیمانده یا یک مدرک مستند و موثق گرفته شود. این کار بازسازی را در موارد استثنایی تر می‌توان در آن قسمتهایی از باغ انجام داد که کمترین فاصله را با ساختمان موجود در آن دارند. هدف از این کار نمایان ساختن اهمیتی است که این قسمتها در نقشه دارند.

ماده ۱۷) در جایی که باغ کاملاً نابوده شده یا هیچ چیز به جز مدرک مبتنی بر حدس و گمان از جنبه‌های متوالی آن وجود ندارد، جای هیچ گونه تلاشی برای بازسازی هر چیزی در طبیعت یک باغ تاریخی باقی نمی‌ماند.

کار ملهم از اشکال سنتی که تحت شرایط فوق در محوطه باغ سابق یا محوطه‌ای که هیچگاه وجود نداشته است انجام شود، مبنای حقیقی نداشته و نمی‌توان آن را در زمره باغهای تاریخی قلمداد کرد.

ماده ۱۸) با این که هر باغ برای مشاهده و گردش در آن طراحی می‌شود، اما در عین حال دسترسی به آن نباید به حدی که اندازه و میزان آسیب‌پذیری آن اجازه می‌دهد محدود شود، تا بدین طریق بتوان بافت فیزیکی و پیام فرهنگی باغ را حفظ کرد.

ماده ۱۹) باغ تاریخی به دلیل ماهیت و هدفی که دارد، مکانی آرام و مساعد برای تماس انسانها، سکوت و تعمق درباره

طبیعت است. این مفهوم استفاده روزانه باغ، می‌باید مغایر با نقش آن در مواقع نادر برگزاری مراسم جشن و سرور باشد. شرایط اینگونه استفاده‌های موقت از یک باغ تاریخی باید به روشنی تعیین شود تا مراسم جشن و سرور به جای تخریب یا آسیب وارد کردن به باغ، در خدمت افزایش فایده بصری از باغ درآید.

ماده ۲۰) اگر چه باغهای تاریخی به نحوه مناسب برای انجام بازیهای آرام و روزانه مناسبند اما شایسته است مناطق جداگانه‌ای نیز در مجاورت این باغها طراحی و تعبیه شود تا بتوان بازی‌ها و ورزش‌های پرنشاط و مفرح را نیز در آنها انجام داد. بدین ترتیب نیازهای مردم در این رابطه بدون ایراد لطمه به حفاظت باغها و مناظر تاریخی برآورده می‌شود.

ماده ۲۱) کار نگهداری و حفاظت، زمان‌بندی تنظیم شده مطابق با فصلها و عملیات مختصری که به کمک آنها اصالت باغ اعاده می‌شود، همیشه باید بر نیازهای استفاده عملی اولویت داشته باشد. تدارکات لازم برای بازدید از باغ تاریخی باید طی قواعدی که به کمک آنها روح باغ حفظ می‌شود، معین گردد.

ماده ۲۲) در صورتی که باغ قبلاً دیوارکشی شده است، نباید اقدام به برداشتن دیوارها بدون بررسی اولیه همه عواقبی که ممکن است در اثر این کار منجر به تغییر فضا و حال و هوای باغ شده و بر محافظت آن اثر سوء گذارد، نمود.

حمایت قانونی و اداری:

ماده ۲۳) مقامات مسئول موظفند، طبق نظر کارشناسان ذیربط، اقدامات حقوقی و اداری لازم برای شناسایی، فهرست‌برداری و حمایت از باغهای تاریخی به عمل آورند. محافظت از اینگونه باغها باید در چهارچوب برنامه‌های استفاده از زمین پیش‌بینی شده و این پیش‌بینی چنانکه باید و شاید در اسناد مربوط به برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی ذکر

گردد.

ماده ۲۴) باغ تاریخی یکی از جلوه‌های میراث است که بقای آن به دلیل ماهیتی که دارد، نیازمند توجه بسیاری از سوی افراد متخصص است. لذا شایسته است آموزش کافی این افراد اعم از تاریخدانان، معماران، معماران مناظر، باغبانان یا گیاهشناسان پیش‌بینی گردد.

منشور حفاظت از شهرها و مناطق شهری تاریخی مصوب اکتبر ۱۹۸۷ - ایکوموس

مقدمه و تعاریف:

همه جوامع بشری، چه آنها که در طول زمان و بتدریج گسترش یافته‌اند و چه آنهایی که یکباره و در نتیجه تصمیم قبلی پدید آمده‌اند، نمودی از تنوع جوامع در سراسر تاریخ هستند.

این منشور مربوط به مناطق شهری تاریخی بزرگ و کوچک شامل شهرها، شهرستانها و مراکز یا محله‌های تاریخی به اضافه محیط طبیعی و یا ساخته دست بشر آنهاست. این مناطق گذشته از نقشی که به عنوان مدارک تاریخی دارند، حاوی ارزشهای فرهنگی شهری سنتی نیز هستند. امروزه بسیاری از این مناطق به واسطه توسعه شهری که در نتیجه صنعتی شدن در همه جوامع صورت می‌گیرد، مورد تهدید قرار گرفته، از لحاظ فیزیکی بی‌ارزش و مورد بی‌اعتنایی قرار گرفته، آسیب دیده یا حتی تخریب می‌شوند.

شورای بین‌المللی بناها و اماکن "ایکوموس" برای مقابله با این وضعیت تأسف بار که غالباً ضررهای جبران‌ناپذیر فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی در پی دارد. تنظیم یک "منشور بین‌المللی حفاظت و مرمت بناها و اماکن" (این منشور معمولاً بنام منشور ونیز خوانده می‌شود) خواهد بود، ضروری می‌داند. در این متن جدید اصول، اهداف و روشهای لازم برای حفاظت شهرها و

مناطق شهری تاریخی تعریف می‌شود. این منشور همچنین خواستار افزایش هماهنگی میان زندگی خصوصی و اجتماعی در این مناطق و نیز ترغیب محافظت از آن دسته اموال فرهنگی هر چند کوچک از نظر مقیاس است که حافظه نوع بشر را می‌سازد.

همانگونه که در "توصیه نامه حراست و نقش معاصر مناطق تاریخی" (ورشو - نایروبی، ۱۹۷۶) و نیز در سایر اسناد گوناگون بین‌المللی بیان شده است، درک متداول از معنای "حفاظت از شهر و مناطق شهری تاریخی" عبارت است از: اتخاذ گامهای لازم برای حمایت، حفاظت و مرمت این دسته از شهرها و مناطق و همچنین توسعه و انطباق هماهنگ آنها با زندگی معاصر.

اصول و اهداف:

۱- برای داشتن بیشترین تأثیر، حفاظت از شهرهای تاریخی و هر آبادی تاریخی دیگر و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در همه سطوح.

۲- خصوصیتی که باید حفظ شوند؛ ویژگی تاریخی بودن شهر یا منطقه شهری و همه عناصر مادی و معنوی که این ویژگی را متجلی می‌سازد دربر می‌گیرند، به خصوص:

الف- الگوهای شهری که با معابر و خیابانها مشخص می‌شود،

ب- ارتباطات بین ساختمانها و فضاهای سبز و باز،

ج- شکل ظاهری- داخلی و خارجی- ساختمانها که با مقیاس، اندازه، سبک، مصالح ساختمانی، رنگ و تزیینات مشخص می‌شود،

د- ارتباط میان شهر یا منطقه شهری و محیط اطراف آن، هم محیط طبیعی و هم محیط ساخته دست بشر،

ه- کار ویژه‌های گوناگونی که شهر یا منطقه شهری در طول زمان به دست آورده است. هر گونه تهدید این شرایط و خصوصیات، اصالت شهر یا منطقه شهری تاریخی را به مخاطره خواهد

انداخت.

مشارکت و مداخله ساکنین، برای موفقیت برنامه حفاظت ضروری بوده و باید تشویق شود. حفاظت شهرها و مناطق شهری تاریخی، پیش از هر چیز به ساکنین آنها مربوط است.

۴- حفاظت در یک شهر یا منطقه شهری تاریخی، مستلزم دوراندیشی، یک ره‌یافت سیستماتیک و انضباط عمل است. ضروری است از سخت‌گیری و عدم انعطاف پرهیز کرد چرا که موارد فردی می‌تواند، مشکلات خاصی در پی داشته باشد.

روشها و ابزارها:

۵- قبل از برنامه‌ریزی برای حفاظت، انجام یکسری مطالعات با استفاده از علوم متفاوت ضروری است.

در تدوین برنامه‌های حفاظت همه عوامل مرتبط شامل باستان‌شناسی، تاریخ، معماری، قواعد فنی، جامعه‌شناسی و اقتصاد را باید مد نظر قرار داد. لازم است اهداف اصولی برنامه حفاظت، همچنین اقدامات حقوقی، اداری و مالی لازم برای دستیابی به این اهداف، به روشنی مشخص شود.

هدف از برنامه حفاظت باید تضمین یک رابطه هماهنگ میان مناطق شهری تاریخی و شهری به عنوان یک کلیت باشد.

می‌باید در برنامه حفاظت مشخص کرد که کدامیک از ساختمانها باید محافظت شوند و کدام تحت شرایط معین و کدام تحت شرایط کاملاً استثنایی قابل محافظت هستند. قبل از هرگونه مداخله و شروع به کار باید همه شرایط موجود را مستند کرد.

برنامه حفاظت باید از سوی ساکنین منطقه تاریخی مورد حمایت قرار گیرد.

۶- تا تصویب برنامه حفاظت، هرگونه اقدام حفاظتی اضطراری باید مطابق با اصول و اهداف این منشور و منشور و نیز انجام شود.

۷- نگهداری مستمر برای حفاظت مؤثر شهر یا منطقه شهری تاریخی، اهمیت به سزایی دارد.

۸- کار ویژه‌ها و فعالیتهای جدید باید مطابق با ویژگی شهر یا منطقه شهری تاریخی باشد.

جرح و تعدیل این مناطق با زندگی معاصر، مستلزم انجام دقیق اصلاحات در تسهیلات خدمات عمومی است.

۹- اصلاح خانه‌سازی باید یکی از اهداف اساسی حفاظت باشد.

۱۰- هنگامی که لزوم احداث ساختمانهای جدید یا جرح و تعدیل ساختمانهای موجود احساس شد، رعایت شبکه معابر موجود به خصوص با توجه به مقیاس و اندازه ضروری است.

نباید از خلق عناصر جدید هماهنگ با محیط باز ماند چرا که این قسمتها می‌توانند به غنای منطقه کمک نمایند.

۱۱- اطلاع از گذشته یک شهر تاریخی، یا هنگامی که منطقه در طی تحقیقات باستان‌شناسی باید بسط داده شود و

معرفی شایسته یافته‌های باستان‌شناسی.

۱۲- عبور و مرور وسایط نقلیه داخل یک شهر یا منطقه شهری تاریخی می‌باید کنترل شود و برای احداث پارکینگ‌ها به نحوی که به بافت تاریخی یا محیط آن آسیب نرسانند، برنامه‌ریزی شود.

۱۳- در صورت لزوم پیش‌بینی احداث بزرگراههای عمده در برنامه‌ریزی شهری یا منطقه‌ای، طراحی این بزرگراهها به گونه‌ای باشد که با عبور از میان شهر یا منطقه شهری تاریخی در آنها شکاف ایجاد نکنند، بلکه دسترسی به آنها را آسان سازند.

۱۴- شهرهای تاریخی باید در برابر سوانح طبیعی و بلایایی چون آلودگی هوا و زلزله حمایت شوند تا بدین ترتیب حراست از میراث و تأمین جانی و رفاه ساکنین میسر شود.

سانحه طبیعی هر چه باشد، اقدامات پیشگیرانه و مرمتی پس از وقوع سانحه باید منطبق با ویژگی به خصوص اموال مربوطه باشد.

۱۵- یک برنامه اطلاع‌رسانی عمومی، به منظور جلب مشارکت و مداخله ساکنین باید تنظیم شود و در این راه باید ابتدا از کودکان در سنین مدرسه آغاز کرد.

فعالیت انجمنهای مردمی برای حمایت از میراث نیز باید ترغیب شده و اقدامات مالی در راستای حفاظت و مرمت انجام شود.

۱۶- تدارک آموزش تخصصی برای همه صاحبان مشاغل مرتبط با حفاظت، ضروری است.

منشور بین‌المللی مدیریت میراث باستان‌شناسی مصوب ۱۹۹۰ - ایکوموس*

مقدمه:

همگان اذعان دارند که شناخت و درک علل پیدایش و تحول جوامع بشری، انسان را در شناسایی ریشه‌های فرهنگی و اجتماعی او به نحو قابل توجهی یاری خواهد کرد.

میراث باستان‌شناسی، ثبت اساسی فعالیتهای انسان در زمانهای پیشین است. از این روی حمایت و مدیریت صحیح این میراث، باستان‌شناسان و دیگر محققان را قادر می‌سازد تا از طرف و به نفع نسلهای حاضر و آینده به مطالعه و تفسیر آن بپردازند.

حمایت از این میراث نمی‌تواند تنها مبتنی بر استفاده از فنون باستان‌شناسی باشد، بلکه این امر مستلزم وجود یک زمینه وسیع‌تر از نظر اطلاعات و مهارتهای حرفه‌ای و علمی است. برخی عناصر میراث باستان‌شناسی، اجزاء ساختارهای معماری هستند. در چنین مواردی عناصر مورد نظر می‌باید طبق معیار حمایت از اینگونه ساختارها که در منشور "حفاظت و مرمت بناهای تاریخی و محوطه‌ها" (منشور ۱۹۶۶ و نیز) مشخص شده است، حمایت گردند.

سایر عناصر میراث باستان‌شناسی، بخشی از سنت‌های زنده مردم بومی را تشکیل می‌دهند و مشارکت گروههای فرهنگی محلی برای حمایت و محافظت از اینگونه

همانگونه که در ماده یک آمده است

* مراد از میراث باستان‌شناسی، آن دسته از عناصر مادی میراث است که با استفاده از فنون و روشهای علم باستان‌شناسی، شناسایی و کشف می‌شوند.

محوطه‌ها و بناهای تاریخی ضروری است.

ماده ۲) سیاستهای تکمیلی حمایت:

میراث باستان‌شناسی یک سرمایه فرهنگی ناپایدار و تجدیدنپذیر است. به این دلیل، برای به حداقل رساندن تخریب میراث باستان‌شناسی، استفاده از زمین باید کنترل و متحول شود.

سیاستهای حمایت از میراث باستان‌شناسی باید مکمل سیاستهای مربوط به استفاده از زمین، تحول و برنامه‌ریزی در مورد آن و نیز سیاستهای فرهنگی، زیست محیطی و آموزشی باشد. ایجاد ذخایر باستان‌شناسی، قسمتی از این سیاستها را تشکیل می‌دهد.

حمایت از میراث باستان‌شناسی باید با کمک سیاستهای برنامه‌ریزی در سطوح بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی انجام شود.

مشارکت فعال عموم مردم باید بخشی از سیاست‌های حمایت از میراث باستان‌شناسی باشد. این مشارکت هنگامی ضروری است که میراث مردم بومی در میان است. مشارکت باید برپایه دستیابی به اطلاعات لازم برای اتخاذ تصمیم استوار باشد. لذا پیش‌بینی آموزش به عموم مردم، یک عنصر اساسی در حمایت تکمیلی است.

ماده ۳) قانونگذاری و اقتصاد:

حمایت از میراث باستان‌شناسی را باید به منزله یک الزام و تعهد اخلاقی برای همهٔ آحاد بشر دانست، این حمایت یک مسئولیت مشترک همگانی نیز هست. این امر باید با وضع قوانین مناسب و تخصیص بودجه کافی به منظور حمایت از برنامه‌های لازم برای مدیریت مؤثر میراث، تأیید و مورد پذیرش قرار گیرد.

میراث باستان‌شناسی، متعلق به کل جامعه بشری است و از این روی همهٔ کشورها وظیفه دارند، تأمین بودجه کافی. برای حمایت از آن را تضمین نمایند.

قانون باید حمایت از میراث باستان‌شناسی را متناسب با نیازها، تاریخ و سنتهای هر کشور و منطقه میسر ساخته و رفع نیازهای حمایتی و تحقیقاتی در محل وقوع میراث

بنابر این دلایل و عوامل دیگر، حمایت از میراث باستان‌شناسی باید مبتنی بر همکاری مؤثر میان صاحبان حرف متعدد و متنوع باشد. این حمایت همچنین مستلزم همکاری میان مقامات دولتی، محققان آکادمیک، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و عموم مردم است. بنابراین، منشور حاضر، اصول مربوط به جنبه‌های مدیریت میراث باستان‌شناسی را تشریح می‌نماید. اینها عبارتند از: مسئولیتهای مقامات عمومی و قانون‌گذاری، اصول مربوط به انجام حرفه‌ای روند تهیه فهرست، برآورد، حفاری، مستندسازی، تحقیق، نگهداری، حفاظت، مراقبت، بازسازی، آموزش، معرفی، دستیابی و استفاده عمومی از میراث و آموزش تخصصی صاحبان حرف مرتبط با حمایت از میراث باستان‌شناسی.

این منشور از موفقیت "منشور ونیز" به عنوان مجموعه‌ای از رهنمودها و یک منبع عقاید برای سیاستها و عملکرد دولتها و نیز محققان و حرفه‌ای‌ها الهام گرفته است.

این منشور ناگزیر از انعکاس بسیاری اصول و رهنمودهای اساسی و معتبر جهانی است. بدین دلیل نمی‌تواند مسائل و امکانات خاص مناطق یا کشورها را مدنظر قرار دهد. لذا ضروری است برای رفع این نیازها در سطوح منطقه‌ای و ملی، اصول و رهنمودهای دیگری تنظیم و بدین وسیله منشور حاضر تکمیل شود.

ماده ۱) تعریف و مقدمه:

میراث باستان‌شناسی، آن بخش از میراث مادی است که با استفاده از روشهای باستان‌شناسی، اطلاعات اولیه در مورد آنها به دست می‌آید. این میراث همه آثار و نشانه‌های حیات انسان را دربر گرفته و شامل مکانهای مربوط به همه مظاهر فعالیت بشر، ساختارهای متروکه و بقایای همه انواع (از جمله غارها و زیرزمینها و محوطه‌های زیر آب) به اضافه همه ملحقات فرهنگی منقول آنهاست.

باستان‌شناسی را تدارک ببیند.

باستان‌شناسی بگذارد.

قانون باید مبتنی بر این مفهوم باشد که میراث باستان‌شناسی، میراث متعلق به کل بشریت و گروه‌های مردمی است و منحصرأ محدود به یک فرد یا ملت نمی‌باشد. با وضع قانون، می‌باید هرگونه تخریب، بی‌اعتنایی به ارزشها یا تغییر شکل در هر محوطه باستان‌شناسی یا بنای تاریخی و یا در محیط اطراف آن بدون اطلاع و رضایت مقام باستان‌شناسی ذیربط را ممنوع کرد.

قانون باید اصولاً در مواردی که تخریب میراث باستان‌شناسی مجاز شناخته شده است، تحقیقات کامل باستان‌شناسی و مستندسازی را تکلیف قانونی و لازم‌الاجراء نماید.

قانون باید نگهداری و حفاظت صحیح از میراث باستان‌شناسی را تکلیف و تصریح نماید.

می‌باید در صورت نقض قوانین ناظر بر میراث باستان‌شناسی، مجازات‌های قانونی کافی و لازم، مقرر شود.

در صورتی که قانون تنها حمایت از آن دسته عناصر میراث باستان‌شناسی را که در یک فهرست منتخب قانونی ثبت شده‌اند پیش‌بینی کرده است، باید حمایت موقت از محوطه‌ها و بناهای تاریخی که تحت حمایت نیستند و یا به تازگی کشف شده‌اند تا زمانی که یک ارزیابی باستان‌شناسی قابل تحقق باشد نیز پیش‌بینی شود.

پروژه‌های توسعه‌ی یکی از عمده‌ترین تهدیدات فیزیکی برای میراث باستان‌شناسی به شمار می‌روند، لذا می‌باید با وضع قوانین مناسب، دست‌اندرکاران توسعه را مکلف نمود که قبل از اجرای طرح‌های توسعه، یکسری مطالعات مربوط به تأثیر منفی توسعه بر میراث باستان‌شناسی را ترتیب دهند و در قوانین مورد نظر باید تصریح شود که هزینه این مطالعات جزو هزینه‌های پروژه‌های توسعه محسوب شده و از دست‌اندرکاران توسعه دریافت می‌شود.

در وضع قوانین مرتبط با میراث باستان‌شناسی این اصل باید حکم باشد که برنامه‌های توسعه به گونه‌ای طراحی شود که کمترین اثر منفی را بر میراث

ماده (۴) برآورد:

برای حمایت از میراث باستان‌شناسی، حتی‌المقدور باید کامل‌ترین اطلاعات را از حدود و ماهیت آن داشت. بنابراین انجام برآورد عمومی از منابع باستان‌شناسی، یک ابزار کار ضروری در امر توسعه استراتژیهای حمایت از میراث باستان‌شناسی به شمار می‌رود. در نتیجه انجام برآورد باستان‌شناسی باید یک الزام و تعهد اساسی در امر حمایت و مدیریت میراث باستان‌شناسی باشد.

همزمان، فهرستهای مربوطه، به منزله منبع اولیه‌ای از بایگانی‌های اطلاعاتی لازم برای مطالعه و تحقیق علمی هستند. لذا گردآوری این فهرستها را باید به عنوان یک روند مستمر و پویا دانست. بدیهی است که این فهرستها باید همه گونه اطلاعات از نظر سطوح مختلف اهمیت و اعتبار را در بر داشته باشند چرا که حتی اطلاعات سطحی نیز می‌تواند نقطه آغازی برای اقدامات حمایتی باشد.

ماده (۵) تحقیقات:

اصولاً باستان‌شناسی بر تحقیقات علمی در زمینه میراث باستان‌شناسی، متکی است. در انجام این تحقیقات باید از همه روش‌های موجود و فنون غیر مخرب نمونه‌برداری کرده تا حفاری کامل شود. این مسئله باید یک اصل فراگیر باشد که جمع‌آوری اطلاعات در مورد میراث باستان‌شناسی نباید باعث تخریب و نابودی یک مدرک باستان‌شناسی شود، مگر اینکه این تخریب برای تحقق اهداف حمایتی یا علمی تحقیقات لازم باشد. بنابراین استفاده از فنون غیرمخرب، برآورد هوایی و زمینی و نمونه‌برداری نسبت به حفاری کامل ارجحیت داشته و باید تا حد امکان ترغیب شود.

از آنجایی که حفاری همیشه متضمن لزوم انتخاب یک مدرک و گواه برای مستندسازی و حفاظت آن به بهای از دست دادن سایر اطلاعات است و حتی‌الامکان تخریب کامل یک بنای تاریخی وجود دارد، لذا اتخاذ تصمیم برای انجام حفاری باید با تأمل کافی صورت گیرد.

حفاری باید در محوطه‌ها و بناهای تاریخی که در معرض تهدید توسعه، تغییر کاربری از زمین، غارت میراث باستان‌شناسی یا زوال طبیعی هستند، انجام شود.

در موارد استثنایی می‌توان در محوطه‌هایی که در معرض تهدید نیستند، برای روشن کردن مسائل تحقیقاتی یا تفسیر مؤثرتر آنها و معرفی به عموم، حفاری نمود. در اینگونه موارد قبل از حفاری باید در مورد اهمیت محوطه یک ارزیابی و بررسی کامل علمی صورت گیرد.

حفاری باید ناتمام بوده و قسمتی از کار برای تحقیقات آینده دست نخورده بماند.

لازم است گزارش منطبق با استاندارد قابل قبول، در دسترس جامعه علمی قرار گرفته و طی هر یک دوره معقول، پس از حصول نتایج حفاری، در فهرست مربوطه درج شود. حفاریها باید طبق اصول مشخص شده در "توصیه نامه ۱۹۵۶ یونسکو راجع به اصول بین‌المللی قابل اجراء برای حفاریهای باستان‌شناسی" و استانداردهای حرفه‌ای قابل قبول بین‌المللی و ملی انجام شود.

ماده ۶) نگهداری و حفاظت:

هدف کلی مدیریت میراث باستان‌شناسی، باید حفاظت از بناهای تاریخی و محوطه‌ها در محل وقوع آنها باشد. هرگونه انتقال عناصر میراث باستان‌شناسی به محلهای دیگر، نشانه نقض اصول حفاظت از میراث در بستر اصلی آن است. این اصل بر نیاز به نگهداری، حفاظت و مدیریت صحیح تأکید دارد. این امر همچنین حاکی از این اصل است که اگر امکان پیش‌بینی نگهداری و مدیریت صحیح میراث باستان‌شناسی پس از انجام حفاری وجود ندارد، نباید آن را به انجام حفاری و یا پس از آن در معرض خطر قرار داد. لازم است، تعهد و مشارکت محلی به عنوان وسیله‌ای برای ارتقاء سطح بهبود و نگهداری میراث باستان‌شناسی ترویج و ترغیب شود. این اصل به خصوص در برخورد با میراث مردم بومی یا گروههای فرهنگی محلی، اهمیت دارد. حتی در برخی موارد شایسته است مسئولیت حمایت و مدیریت محوطه‌ها و بناهای تاریخی به عهده مردم بومی

واگذار شود.

به دلیل وجود محدودیتهای اجتناب‌ناپذیر منابع قابل دسترسی، نگهداری جدی ناچاراً باید در یک قالب گزینشی انجام شود. لذا باید شامل یک نمونه از تنوع محوطه‌ها و بناهای تاریخی با تکیه بر ارزیابی علمی اهمیت و ویژگی بارز آنها بوده و محدود به بناهای تاریخی برجسته‌تر و دارای جذابیت بصری، نباشد.

اصول "توصیه نامه‌های ۱۹۵۶ یونسکو" می‌باید در مورد نگهداری و حفاظت میراث باستان‌شناسی بکار گرفته شود.

ماده ۷) معرفی، آموزش، بازسازی:

معرفی میراث باستان‌شناسی به عموم مردم یک روش اصولی برای بالا بردن سطح درک و فهم آنها از ریشه‌های پیدایش و تحول جوامع فعلی است. به علاوه، معرفی میراث باستان‌شناسی، مهمترین راه افزایش درک نیازهای موجود به حمایت از این میراث است.

معرفی و آموزش را باید به عنوان یک تفسیر عمومی از وضعیت رایج اطلاعات قلمداد کرد و به این دلیل معرفی و آموزش باید مکرراً اصلاح و مورد تجدید نظر قرار گیرد. در انجام معرفی و آموزش می‌باید به راههای چند بعدی دسترسی به درک گذشته، توجه کرد.

بازسازی، دو هدف و کار ویژه مهم را محقق می‌سازد: تحقیق تجربی و تفسیر. در انجام این دو کار، باید نهایت احتیاط را نمود تا از به هم خوردن هر مدرک باستان‌شناسی باقی‌مانده از گذشته جلوگیری شود و نیز باید مدرک واقع در همه منابع را به منظور دستیابی به اصالت در نظر گرفت. ضمناً تا جایی که امکان دارد، بازسازی نباید بر روی بقایای باستان‌شناسی انجام شود و باید اصل اثر قابل تشخیص باشد.

ماده ۸) آموزش تخصصی حرفه‌ای:

استانداردهای بالای دانشگاهی با استفاده از بسیاری قواعد علمی مختلف، نقش اساسی در مدیریت میراث

باستان‌شناسی دارد. بنابراین، لازم است تربیت تعداد کافی از صاحبان حرف متخصص در ارتباط با میراث باستان‌شناسی و در عرصه‌های مربوط به کارشناسی، یک هدف عمده در تدوین سیاست‌های آموزش همه کشورها باشد.

نیاز به توسعه کارشناسی در عرصه‌های معین بسیار تخصصی، محتاج همکاری بین‌المللی است.

می‌باید هدف از آموزش آکادمیک باستان‌شناسی، ایجاد تغییر در سیاست‌های حفاظتی و جایگزینی محافظت از میراث در محل وقوع آن به جای حفاری باشد. همچنین این حقیقت را باید مورد توجه قرار داد که مطالعه تاریخ مردم بومی نیز به اندازه مطالعه در مورد بناهای تاریخی و مسحوطه‌ها برای حفاظت و درک میراث باستان‌شناسی اهمیت دارد.

حمایت از میراث باستان‌شناسی، یک روند توسعه مستمر و پویاست، به همین دلیل است که باید به حرفه‌هایی که در این عرصه کار می‌کنند، فرصت داد تا دانششان در این زمینه را به روز نمایند. برنامه‌های آموزشی پس از دوره لیسانس با تأکید ویژه بر حمایت و مدیریت میراث باستان‌شناسی باید گسترش یابد.

ماده ۹) همکاری بین‌المللی:

میراث باستان‌شناسی، متعلق به کل بشریت است. به این دلیل وجود همکاری بین‌المللی در توسعه و حفظ استانداردهای مدیریت، ضروری است.

نیاز مبرمی به ایجاد مکانیسم‌های بین‌المللی برای مبادله اطلاعات و تجربه میان صاحبان حرفی که با مدیریت میراث باستان‌شناسی سروکار دارند، احساس می‌شود. این امر مستلزم سازماندهی کنفرانس‌ها، سمینارها، کارگاهها (Work Shops) و غیره در سطوح جهانی و منطقه‌ای و نیز تأسیس مراکز منطقه‌ای مطالعات مربوط به آموزش پس از دوره لیسانس می‌باشد.

ایکوموس باید این جنبه را از طریق گروه‌های متخصص خود در برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت خود ارتقاء بخشد.

مبادلات بین‌المللی نیروهای متخصص، به عنوان وسیله‌ای در جهت بالا بردن سطح استانداردهای مدیریت میراث باستان‌شناسی نیز باید گسترش یابد. می‌باید برنامه‌های کمک فنی در عرصه مدیریت میراث باستان‌شناسی، تحت نظارت ایکوموس افزایش یابد.

منشور بین‌المللی حمایت و مدیریت میراث فرهنگی زیرآب مصوب ۱۹۹۶ - ایکوموس*

مقدمه:

این منشور در جهت ترغیب حمایت و مدیریت میراث فرهنگی زیرآب در آبهای داخلی* و ساحلی، دریاهای کم‌عمق و اقیانوسهای عمیق تنظیم شده است. منشور حاضر بر ویژگیها و شرایط خاص میراث فرهنگی زیرآب متمرکز بوده و باید آن را سند مکمل "منشور حمایت و مدیریت میراث باستان‌شناسی - مصوب ۱۹۹۰ ایکوموس" دانست. منشور ۱۹۹۰، میراث باستان‌شناسی را آن بخش از میراث مادی تعریف می‌کند که با استفاده از روشهای باستان‌شناسی، اطلاعات اولیه در مورد آنها به دست می‌آید. این میراث همه آثار و نشانه‌های حیات انسان را در خود داشته و شامل مکانهای مربوط به همه مظاهر فعالیت بشر، ساختارهای متروکه و همه نوع بقایا به اضافه کلیه ملحقات فرهنگی منقول آنهاست.

منشور حاضر، میراث فرهنگی زیرآب را بخشی از میراث باستان‌شناسی می‌داند که در حال حاضر در یک محیط زیرآب قرار داشته و یا قبلاً در این محیط بوده و از آنجا^۱ به محل دیگری انتقال یافته است. این میراث شامل مسحوطه‌ها و ساختارهایی که به زیرآب فرو رفته‌اند، باقی‌مانده کشتیهای غرق شده و محل وقوع این بقایا در

(*) این منشور در یازدهمین اجلاس عمومی که در روزهای ۵ تا ۱۹ اکتبر ۱۹۹۶ در شهر صوفیه بلغارستان برگزار گردید، به تصویب رسید.
(*) منظور دریاچه‌های داخلی و نه آبهای پشت خط مبداء می‌باشد.

زیر آب و بستر باستان‌شناسی و طبیعی آنها می‌باشد.

میراث فرهنگی زیر آب به واسطه ویژگی منحصر به فرد خود، سرمایه‌ای بین‌المللی است. بخش عمده‌ای از میراث فرهنگی زیر آب در یک موقعیت بین‌المللی قرار گرفته است و وجود آن نمایانگر تجارت و ارتباطات بین‌المللی است که کشتیها و محتویات آنها در حین این تجارت و ارتباطات بین‌المللی در فاصله‌ای دور از مبداء یا مقصد غرق می‌شوند. باستان‌شناسی با حفاظت محیط زیست در ارتباط است، اگر به زبان مدیریت منابع سخن بگوییم، میراث فرهنگی زیر آب هم محدود و هم تجدیدناپذیر است. اگر قرار است در آینده به کمک میراث فرهنگی زیر آب، ارزش محیط زیست را باز شناسیم، به ناچار امروز باید مسئولیت فردی و جمعی تضمین استقرار بقای آن را به عهده بگیریم.

باستان‌شناسی فعالیتی عمومی است، همه حق دارند از گذشته برای شکل دادن به زندگی خود بهره گیرند و هر تلاشی در راستای کوتاه کردن دست انسان از این آگاهی به معنای نقض اراده و استقلال فردی است.

میراث فرهنگی زیر آب به تشکیل هویت کمک می‌کند و می‌تواند برای حس جمعی مردم مهم باشد. اگر در مدیریت فرهنگی زیر آب، حساسیت به خرج داده شود، خواهد توانست نقش مثبتی در ترویج و گسترش تفریحات و توریسم ایفاء نماید.

موفقیت باستان‌شناسی موهون تحقیق است. باستان‌شناسی آگاهی از تنوع فرهنگ‌های بشری در طول اعصار را افزایش داده و به پیدایش عقاید جدید و پرچالشی در مورد زندگی پیشینیان می‌انجامد. این آگاهی و عقاید به فهم زندگی امروز کمک کرده و در نتیجه از بروز چالش‌های آینده جلوگیری خواهد کرد.

بسیاری از فعالیت‌های دریایی به نوبه خود سودمند و مطلوبند، اما اگر در مورد اثرات این فعالیتها بر میراث فرهنگی زیر آب، از پیش اطلاع حاصل نشود، عواقب ناخوشایندی برای این میراث در پی خواهند داشت. میراث فرهنگی زیر آب می‌تواند به واسطه ساخت و سازهایی که ساحل و بستر دریا را تغییر داده و با مسیر

جریان آب، رسوبات و آلاینده‌ها را تغییر می‌دهند، مورد تهدید قرار گیرد. استخراج غیر مسئولانه ذخایر جاندار و بی‌جان نیز تهدیدی برای میراث فرهنگی زیر آب است. علاوه بر این، اشکال نامناسب دسترسی و انتقال رو به رشد "یادگارها" می‌تواند تأثیری زیانبار داشته باشد.

از طریق مشاوره قبلی با باستان‌شناسان و نیز اجرای پروژه‌های تعدیل می‌توان بسیاری از تهدیدهای مذکور را مرتفع کرد و یا به میزان قابل ملاحظه‌ای از آنها کاست. این منشور در نظر دارد به ایجاد استاندارد بالای تخصصی باستان‌شناسی برای مقابله با اینگونه تهدیدات بر میراث فرهنگی زیر آب، به شیوه‌ای سریع و مؤثر کمک کند.

برخی فعالیت‌های تهدیدآمیز نیز وجود دارد که به کلی نامطلوبند چرا که به واسطه آنها عده معدودی سود برده و عده کثیری متضرر می‌شوند.

استخراج تجاری میراث فرهنگی زیر آب به منظور تجارت یا واسطه‌گری، اساساً با روح حمایت و مدیریت این میراث مغایر است. هدف این منشور، تضمین روشن بودن اهداف، روش کار و نتایج پیش‌بینی شده همه تحقیقات است، به نحوی که هدف هر برنامه برای همه واضح و روشن باشد.

ماده (۱) اصول بنیادین:

- محافظت از میراث فرهنگی زیر آب در محل وقوع آنها باید به عنوان نخستین انتخاب مدنظر قرار گیرد.
- دسترسی عمومی باید تشویق شود.
- به کارگیری فنون غیر مخرب، برآورد بدون دخل و تصرف و نمونه‌برداری به جای حفاری، می‌باید ترغیب شود.
- تحقیقات نباید بیش از آنچه که برای اهداف تعدیل یا پژوهش برنامه لازم است، بر مدیریت میراث فرهنگی زیر آب اثر مضر داشته باشد.
- در انجام تحقیقات می‌باید از برهم زدن غیر ضروری بقایای انسانی یا محوطه‌های مقدس پرهیز کرد.
- تحقیقات باید با مستندسازی کافی همراه باشد.

ماده ۲) طرح برنامه:

قبل از انجام تحقیقات می‌باید برنامه‌ای با لحاظ موارد زیر تهیه کرد:

- اهداف تعدیل یا پژوهشی برنامه،
- روش و فنون مورد استفاده،
- پیش‌بینی بودجه،
- زمانبندی به منظور تکمیل برنامه،
- ترکیب، صلاحیت، مسئولیت و تجربه اعضای گروه تحقیق،
- حفاظت مادی،
- مدیریت و نگهداری محوطه،
- ترتیب همکاری با موزه‌ها و سایر مؤسسات.
- مستندسازی،
- بهداشت و ایمنی،
- تهیه گزارش،
- سپردن میراث فرهنگی زیرآب که در حین تحقیقات از محل برداشته شده است به آرشیو،
- انتشار، شامل مشارکت عمومی،
- در صورت لزوم طرح برنامه باید اصلاح و تجدید نظر شود.

تحقیقات باید طبق طرح برنامه انجام شود. طرح برنامه باید در دسترس جامعه باستان‌شناسی قرار گیرد.

ماده ۳) پیش‌بینی بودجه:

قبل از انجام تحقیقات می‌باید از تأمین بودجه کافی برای تکمیل همه مراحل برنامه شامل حفاظت، تهیه گزارش و انتشار، اطمینان حاصل کرد.

در تنظیم طرح برنامه باید برخی برنامه‌های اضطراری را پیش‌بینی کرد تا در صورت هرگونه قطع بودجه پیش‌بینی شده به کمک آنها بتوان حفاظت از میراث فرهنگی زیرآب و اسناد حمایتی را تضمین نمود.

در هنگام پیش‌بینی بودجه، نباید روی فروش میراث فرهنگی زیرآب یا استفاده از هرگونه استراتژی که بموجب آن میراث فرهنگی زیرآب و اسناد حمایتی به نحوی

جبران‌ناپذیر پراکنده می‌شود، حساب کرد.

ماده ۴) زمان‌بندی:

قبل از انجام تحقیقات باید زمان کافی برای تکمیل همه مراحل طرح برنامه از جمله حفاظت، تهیه گزارش و انتشار، محاسبه و پیش‌بینی شود.

در تنظیم طرح برنامه باید برخی برنامه‌های اضطراری که در صورت هرگونه اختلال در زمان‌بندی پیش‌بینی شده به کمک آنها بتوان حفاظت از میراث فرهنگی زیرآب و اسناد حمایتی را تضمین نمود، لحاظ کرد.

ماده ۵) اهداف پژوهشی، روش و فنون:

اهداف پژوهشی و جزییات روش و فنون مورد استفاده باید در طرح برنامه عنوان شود. روش مورد نظر باید منطبق با اهداف پژوهشی تحقیقات باشد و حتی الامکان از فنون بدون دخل و تصرف استفاده شود.

تجزیه و تحلیل اشیاء پس از کار میدانی و مستندسازی، مرحله تکمیلی تحقیقات است. آمادگی کافی برای تجزیه و تحلیل اشیاء باید در طرح برنامه مقرر شود.

ماده ۶) صلاحیت، مسئولیت و تجربه:

همه افراد گروه تحقیق باید صلاحیت و تجربه کافی برای ایفای نقشی که طبق برنامه به آنها واگذار شده است را دارا باشند. این افراد باید نسبت به کار خود کاملاً توجیه شده و آن را به خوبی درک کنند.

کلیه تحقیقات با استفاده از دخل و تصرف در مورد میراث فرهنگی زیرآب فقط تحت راهنمایی و کنترل یک باستان‌شناس زیردریایی معروف با صلاحیت تأیید شده و تجربه متناسب با تحقیقات، قابل انجام است.

ماده ۷) تحقیقات مقدماتی:

قبل از انجام همه تحقیقات با استفاده از دخل و تصرف در مورد میراث فرهنگی زیرآب باید آسیب‌پذیری، اهمیت و امکانات بالقوه محوطه را ارزیابی کرد.

ارزیابی محوطه باید شامل مطالعات زمینه‌ای در مورد مدرک تاریخی و باستان‌شناسی در دسترس، ویژگیهای باستان‌شناسی و زیست محیطی محوطه و عواقبی که دخل و تصرف در بلندمدت بر ثبات منطقه تحت تأثیر تحقیقات برجای می‌گذارد، باشد.

ماده ۸) مستندسازی:

کلیه تحقیقات می‌باید طبق استانداردهای حرفه‌ای رایج در زمینه مستندسازی باستان‌شناسی، کاملاً مستند شوند. با کمک مستندسازی، همه ابعاد محوطه ثبت می‌شوند. این ابعاد شامل منشاء میراث فرهنگی زیرآب که در طول تحقیقات حرکت داده شده و یا به جای دیگری منتقل شده است، یادداشتهای میدانی، طرحها و نقشه‌ها، عکسها و یا مستنداتی که توسط سایر رسانه‌ها ثبت شده‌اند، می‌باشد.

ماده ۹) حفاظت مادی:

در برنامه حفاظت مادی باید، مراقبت از بقایای باستان‌شناسی در طول تحقیقات، هنگام حمل و نقل و یا در بلندمدت را پیش‌بینی کرد. حفاظت مادی باید طبق استانداردهای حرفه‌ای متداول صورت گیرد.

ماده ۱۰) مدیریت و نگهداری محوطه:

لازم است یک برنامه مدیریت محوطه با تشریح اقدامات مربوط به حمایت و مدیریت میراث فرهنگی زیرآب در محل وقوع آن و در دوره زمانی پس از خاتمه کارمیدانی تنظیم شود. این برنامه باید شامل اطلاع‌رسانی عمومی، پیش‌بینی معقول تثبیت محوطه، کنترل و حمایت از میراث در برابر هرگونه مداخله باشد.

دسترسی عمومی به میراث فرهنگی زیرآب در محل وقوع آن، جز در مواردی که مغایر با اهداف حمایت و مدیریت است را می‌باید ترویج کرد.

ماده ۱۱) بهداشت و ایمنی:

بهداشت و ایمنی گروه تحقیق و اشخاص ثالث فوق‌العاده

اهمیت دارد. همه افراد گروه تحقیق می‌باید طبق یک سیاست ایمنی که در عین حال، نیازهای حرفه‌ای و قواعد مربوطه را برآورده می‌سازد، کار کنند. این سیاست باید در طرح برنامه لحاظ شود.

ماده ۱۲) تهیه گزارش:

طبق زمان‌بندی مقرر در طرح برنامه، می‌باید گزارشهای موقت تهیه و در اختیار اسناد عمومی مربوطه قرار گیرد. گزارشها باید شامل:

- توضیح اهداف،

- توضیح روش و فنون مورد استفاده،

- توضیح نتایج به دست آمده،

- توصیه‌های مربوط به تحقیق آینده، مدیریت محوطه و نگهداری میراث فرهنگی زیرآب در موزه که در طول تحقیقات از محل برداشته شده است، باشد.

ماده ۱۳) موزه‌داری:

آرشیو برنامه‌ای که میراث فرهنگی زیرآب برداشته شده، یک نسخه از کلیه اسناد حمایتی را در بر می‌گیرد و می‌بایست به مؤسسه‌ای سپرده شود که بتواند دسترسی عمومی و نگهداری دائمی آرشیو در موزه را میسر سازد. قبل از شروع تحقیقات می‌باید در مورد تدارکات لازم برای سپردن آرشیو به مؤسسه مربوطه، توافق حاصل شود و در طرح برنامه نیز قید شود. آرشیو مورد نظر باید طبق استانداردهای حرفه‌ای رایج تهیه شود.

تمامیت علمی آرشیو برنامه باید تضمین گردد، در صورتی که آرشیو به چند مؤسسه سپرده شده است نباید مانع از جمع‌آوری مجدد آنها به صورت یک آرشیو واحد شد تا بدین طریق راه برای تحقیق بیشتر هموار شود. قرار بر این نیست که میراث فرهنگی زیرآب همانند اقلام با ارزش تجاری مورد داد و ستد قرار گیرد.

ماده ۱۴) انتشار:

می‌باید آگاهی عمومی از نتایج تحقیقات و اهمیت میراث

فرهنگی زیرآب از طریق معرفی عمومی با استفاده از رسانه‌های عمومی، افزایش یابد. نباید با قیمت‌های گزاف مانع از دسترسی عده زیادی از مخاطبان به این معرفی‌ها شد.

همکاری با جوامع و گروه‌های محلی و نیز همکاری با جوامع و گروه‌هایی که بخصوص با میراث فرهنگی زیرآب مربوطه سروکار دارند، باید تشویق شود. شایسته است روند تحقیقات با موافقت و تصدیق اینگونه اجتماعات و گروه‌ها طی شود.

گروه تحقیق باید جوامع و گروه‌های علاقمند را در تحقیقات شرکت دهد، اما میزان این مداخله باید منطبق با حمایت و مدیریت باشد. گروه تحقیق باید هر زمان که عملی باشد، با تربیت و آموزش عموم مردم، به آنها فرصت بدهد تا مهارت‌های باستان‌شناسی خود را افزایش دهند.

همکاری با موزه‌ها و سایر مؤسسات باید ترغیب شود. قبل از انجام تحقیقات با تمهیداتی برای بازدید، تحقیق و تهیه

گزارش توسط مؤسساتی که با گروه تحقیق همکاری دارند، پیش‌بینی شود. تحلیل نهایی تحقیقات با در نظر گرفتن مجموعه‌ای از پژوهش‌ها می‌باید در اسرع وقت ممکن در دسترس قرار گرفته و در اختیار اسناد عمومی مربوطه گذارده شود.

ماده (۱۵) همکاری بین‌المللی:

همکاری بین‌المللی برای حمایت و مدیریت میراث فرهنگی زیرآب ضرورت داشته و باید در قالب استانداردهای بالای تحقیقات و پژوهش ترویج شود.

برای استفاده مؤثر از باستان‌شناسان و سایر کارشناسانی که در زمینه تحقیقات مربوط به میراث فرهنگی زیرآب تخصص دارند، همکاری بین‌المللی باید ترغیب شود. برنامه‌های تبادل متخصصین را باید به عنوان وسیله‌ای در جهت انتشار بهترین رویه در نظر داشت.